ПАСІЧНІЧЕНКО С. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри соціальної політики
(Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова)

УДК 364-3-787.26

БЛАГОДІЙНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН ТА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ

У статті проаналізовано поняття «благодійність», визначено вплив суспільного життя на генезис поняття «благодійність», виявлено основні напрями та форми благодійної діяльності в Україні, узагальнено роль держави, громадськості, індивідів у здійсненні благодійної діяльності.

Ключові слова: *держава, соціальна політика, благодійність, благодійна діяльність, суб'єкти благодійної діяльності,об'єкти благодійної діяльності.*

В статье проанализировано понятие «благотворительность», определено влияние общественной жизни на генезис понятия «благотворительность», выявлены основные направления и формы благотворительной деятельности в Украине, обобщенна роль государства, общественности, индивидов в осуществлении благотворительной деятельности.

Ключевые слова: *государство, социальная политика, благотворительность, благотворительная деятельность, субъекты благотворительной деятельности, объекты благотворительной деятельности.*

The paper explores the concept of charity, the influence of social life on the genesis of the concept of charity, identified the major trends and forms of philanthropy in Ukraine generalized role of the state, the public, individuals in the exercise of charity.

Key words: *government, social policy, charity, charity work actors, objects of charity work.*

Вступ. Визначаючи можливості розвитку соціальної держави в сучасному українському суспільстві, необхідно вказати на переосмислення сутності і змісту соціальної політики держави, що відбувається сьогодні у всьому світі. У нових історичних умовах соціальна відповідальність держави пов'язується з підтримкою соціальної стабільності й наданням населенню законодавчо регламентованого набору соціальних благ – гарантованого соціального мінімуму.

В різних країнах у XIX-XX ст. сформувалися свої моделі соціальної політики. У країнах з активно функціонуючими інститутами громадянського суспільства склалася багатосуб'єктна соціальна політика, яка передбачає активний взаємозв'язок держави, церкви й приватних осіб. В Україні негативні наслідки проведення сучасних соціально-економічних і політичних реформ показали нездатність державних структур у повному обсязі забезпечити ефективне функціонування органів соціальної сфери.

Саме тому відродження і становлення інституту благодійності в Україні формується в нових умовах, як адекватна реакція на кризові тенденції в соціально-економічній сфері, що спонукають до теоретичного та історико-правового дослідження феномену благодійності. Неадекватне сприйняття образів благодійника й благодійності в сучасному українському суспільстві суттєво ускладнює процес правового регулювання благодійності в Україні.

Феномен благодійності по-різному намагаються осмислити, наповнити змістом представники різних наук та окремі дослідники. Серед них ми можемо виділити праці вітчизняних та

зарубіжних вчених у галузі культурології, філософії, соціології, релігієзнавства, психології, лінгвістики, історії (О. Доніка, А. Макарова, О. Кравченка, М. Дмитрієнка, О. Яся, А. Луценка, В. Ковалінського, М. Слабошпіцького, А. Гончарової, С. Линдеманн-Комаровой, О. Панарина, К. Холодковського, І. Семененка, Е. Шелехова, О. Кочнової, В. Корнієнко, Ю. Соколовської, А. Нарадько, Н. Загребельної, Т.Сідоріной та інших). На сьогодні найбільш конструктивний аналіз наукової літератури з проблем історії доброчинності та суспільної опіки було зроблено істориком Ф.Я. Ступаком у своїй докторській дисертації «Благодійність та суспільна опіка в Україні кінця XVIII – поч. XX ст.» [1].

У своїх працях науковці найбільше приділяють увагу таким питанням: історія (благодійність як краєзнавство, частина історії краю, місцевості; персональна історія. Біографії і діяння благодійників та їх сімей; матеріальна історія будівель, пам'яток культури, творів мистецтва, які є дарами благодійників; історичні форми і механізми благодійної діяльності; історія діяльності благодійних організацій; історія благодійності в освітянській галузі); психологія (мотивація приватних і корпоративних благодійників, добровольців і працівників посередницьких структур некомерційних організацій, фондів; особливості ціннісної сфери активних учасників благодійного процесу; благодійна поведінка як групова норма. Вплив групових норм, стереотипів, приписів на благодійні установки і поведінку особистості; життєва ситуація як об'єкт благодійності: ситуаційний аналіз); соціологія (громадська думка з приводу благодійної діяльності; благодійність як соціальний рух; благодійність як сукупність суспільних інститутів; благодійність як механізм зниження соціальної напруженості; благодійність як фактор подолання соціальних ексклюзивів; благодійність як соціальний капітал і засіб соціальної мобільності; благодійність стосовно різних соціальних груп (сироти, ув'язнені, безробітні, малозабезпечені і т. д.); вплив благодійності на суспільство в цілому і на окремі сфери суспільного життя (наприклад, на культуру); соціальна робота і благодійність); політологія (благодійність як ідеологія (державна політика, національна ідея); благодійність як спосіб зміцнення довіри та кооперації у суспільстві; благодійність як прояв громадянського суспільства, арена взаємодії суспільства і держави; благодійність як елемент політичного PR; благодійність як знаряддя політичних еліт; соціальна політика держави і благодійність (їх співвідношення, контроль, законодавче регулювання); економіка (обсяги інвестицій в благодійність; джерела фінансування благодійної діяльності, ефективність вкладів; ринки благодійності; посередництво в благодійності та витрати; благодійна діяльність і ринок праці); управління (маркетинговий погляд (посередницькі послуги з благодійності як продукту; життєвий цикл і просування благодійних продуктів); менеджерський погляд (благодійність як технологія управління організацією, фанд-райзінг, підготовка і проведення благодійних заходів) [2].

Постановка завдання. Основною метою нашого дослідження є проведення аналізу поняття благодійності, визначення впливу суспільного життя на генезис поняття благодійності, виявлення основних напрямів та форм благодійної діяльності в Україні, узагальнення ролі держави, громадськості, індивідів у здійсненні благодійної діяльності.

Результати дослідження. Інститут благодійності виник давно. Проаналізувавши розвиток і стан благодійної діяльності в різні історичні періоди, можна підкреслити вплив певних чинників на розвиток благодійної діяльності, зокрема: політичних (суспільний устрій, відношення до даного питання органів державного управління та політичних партій); ідеологічних (рівень духовної культури суспільства, релігійні погляди, моральний стан суспільства і тощо.); правових (стан законодавства в сфері благодійної діяльності, регулювання діяльності некомерційних організацій); економічних (податкова система, рівень середньомісячних грошових прибутків, диференціація грошових доходів населення); соціальних (суспільні відносини, соціальна напруженість, рівень державних соціальних гарантій, необхідність населення в додатковому соціальному захисті) [3].

Впродовж століття благодійна діяльність еволюціонувала, змінювалися форми, виникали нові механізми, правове забезпечення. Сучасне трактування поняття «благодійність» включає в себе як елементи історично сформованого розуміння даного феномену, так і ті зміни, які благодійність зазнала під час свого існування.

Благодійність походить від латинського слова «caritas, carus», що означає «милосердя», «жертвенна любов». Деякі джерела трактують дане слово як «дороговизна, дорогий», а також «авторитетність, повага, доброзичливість» [4, с. 50].

У словнику Брокгауза і Ефрона благодійність визначається як «надання матеріальної допомоги малозабезпеченим особам, допомога у лікуванні бідних хворих, виховання сиріт та безпритульних дітей» [5, с. 63].

Соціальна енциклопедія пропонує наступне визначення благодійності: «загальнолюдський рух, що включає сукупність гуманітарних дій окремої людини, організації суспільств… В основі благодійності лежить намір проявити любов не лише до ближнього, але і незнайомої людини, надати безоплатну матеріальну, фінансову допомогу нужденним і соціально незахищеним громадянам. У сучасному світі благодійність означає надання допомоги особам і організаціям, участь в покращенні життя хворих та бідних…» [6, с. 45].

Великий енциклопедичний словник трактує благодійність як надання матеріальної допомоги потребуючим, як окремими особами, так і організаціями. При цьому благодійність може бути направлена на заохочення і розвиток будь-яких суспільних значимих сфер діяльності (захист навколишнього середовища, охорона пам'ятників культури тощо) [7, с. 129].

В англійській мові благодійність позначається словом «charity». «Longman Handy Learner's Dictionary» та пропонує наступні трактування даного поняття: великодушність, щедрість і допомога бідним; доброта щодо позбавлених волі осіб; організація допомоги людям.

У тлумачному словнику «Webster's Desk Dictionary of the English Language» поняття «charity» пояснюється як великодушність, щедрість до бідних; милостиня або допомога; благодійний фонд, фонд милосердя; поблажливість або терплячість; християнська любов [8, с. 249-250].

Хрестоматія для некомерційних організацій визначає благодійність як загальне поняття, що означає різні види діяльності, що мотивуються любов'ю до ближнього і зусиллям допомогти людині, людству, світу, нести добро [4, с. 53].

Поняття «благодійність» має сьогодні кілька значень:

– про загальне значення благодійності ми згадуємо, коли хочемо зробити добро;

– у християнсько-теологічному розумінні воно представляє любов Бога до людини або людини до інших людей;

– найчастіше благодійність використовується і розуміється в значенні альтруїстичної поведінки окремих осіб або установ – означає добровільне надання грошей або іншої допомоги бідним та хворим людям;

– у переносному значенні благодійність може означати і установи, які добровільно надають засоби з метою їх перерозподілу тим, хто їх потребує [8, с. 250].

Благодійність ґрунтується на добровільній діяльності громадян та юридичних осіб, громадян і організацій. Ця діяльність передбачає незалежне волевиявлення, одноразове чи систематичне, і не зводиться до певних політичних дій. Хоча в минулому це була саме така діяльність. Вона залежала від благородних почуттів філантропів, меценатів. Впродовж тривалого часу благодійність і меценатство були справою лише дуже багатих людей.

На думку професора Іосифа Дзялошинського, благодійність необхідно розглядати з точки зору теорії діяльності. І саме в цьому аспекті головними елементами, що потребують аналізу є: ініціатори (суб'єкти) благодійності, адресати благодійності, цілі благодійності, мотиви благодійності, принципи благодійності, предмет благодійності, посередники, які виникають між благодійниками та нужденними, інститути благодійності, ресурси благодійності, технології (способи) благодійності, ефекти благодійності [9].

Згідно з проведеним дослідженням соціологічної групи «Рейтинг» в Україні близько 7% респондентів займаються благодійністю регулярно – щонайменше раз на місяць, 16% – кілька разів на рік, а 61% – не займалися благодійністю ніколи. Людей, які ніколи не займалися благодійністю, виявилось найбільше у віці 18-29 та 30-39 років. Це люди з низьким рівнем освіти та доходами, здебільшого неодружені, дещо більше чоловіки, ніж жінки. За соціальним статусом це домогоспо-

дарки, студенти, робітники, безробітні. Щодо напрямів, які потребують благодійної допомоги найбільше, респонденти виділили такі: дитячі будинки (64%), безпритульні діти (62%) та діти-інваліди (58%). Дещо рідше називались люди похилого віку, які потребують допомоги (42%), будинки престарілих (41%), важкі захворювання людства (37%), малозабезпечені сім'ї (32%), дорослі інваліди (26%). Далі в рейтингу пріоритетних напрямків благодійності йдуть безпритульні дорослі або бомжі (18%), розвиток охорони здоров'я (17%), захист прав людини (11%), люди, що просять милостиню на вулиці (11%), захист тварин (10%), молодь, що потребує допомоги (10%), обдарована молодь (9%). Далі – церква (8%), захист навколишнього середовища (8%), наркоманія, алкоголізм (7%), люди з психологічними розладами (5%). Замикають рейтинг такі теми, як освіта, наука (4%), люди, позбавлені волі (3%), люди, які зазнали репресій з боку влади (3%), мистецтво, культура (2%), проблеми нацменшин (1%), інше (1%). Не змогли визначитись 1% респондентів [10].

У 2012 році був прийнятий новий Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», який набрав чинності від 05.07.2013 року, був анульований Закон України «Про благодійництво та благодійні організації», прийнятий у 1997 році [11]. Згідно до нового Закону було удосконалено та розширено зміст вже існуючих понять:

– *благодійна діяльність* – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара;

– *благодійна організація* – юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах як основну мету її діяльності;

У законі прописується внутрішня організація громадської організації, її стратегічна мета діяльності, цільова група. Так, до сфер благодійної діяльності можна віднести:

1) освіту;
2) охорону здоров'я;
3) екологію, охорону довкілля та захист тварин;
4) запобігання природним і техногенним катастрофам та ліквідація їх наслідків, допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах;
5) опіку і піклування, законне представництво та правову допомогу;
6) соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні послуги і подолання бідності;
7) культуру та мистецтво, охорону культурної спадщини;
8) науку і наукові дослідження;
9) спорт і фізичну культуру;
10) права людини і громадянина та основоположні свободи;
11) розвиток територіальних громад;
12) розвиток міжнародної співпраці України;
13) стимулювання економічного росту і розвитку економіки України та її окремих регіонів, підвищення конкурентоспроможності України;
14) сприяння здійсненню державних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища в Україні.

Згідно до нового закону було введено нове поняття бенефіціар – набувач благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення цілей, визначених цим Законом. Бенефіціарами благодійних організацій можуть бути також будь-які юридичні особи, що одержують допомогу для досягнення цілей, визначених цим Законом.

Висновки. У наші дні благодійність є одним із інститутів громадянського суспільства. З позицій багатосуб'єктності соціальної політики інститут благодійності відповідає за визначений сегмент в загальному полі соціальних проблем суспільства.

Благодійність пройшла шлях від простих форм свого прояву в початковий, дореволюційний період, від таких видів, як милостиня і презирство, змінившись потім на соціальну роботу держа-

ви і шефство в радянський період. У сучасному суспільстві вона досягає найвищої форми свого розвитку через створення спеціалізованих некомерційних організацій, у тому числі використовуючи накопичення доходів за допомогою створення фондів цільового капіталу некомерційних організацій.

Сучасна ситуація засвідчує, що благодійність може стати ефективним засобом вирішення соціальних проблем. Участь різних інститутів громадянського суспільства у їх вирішенні дозволить перенести частину соціальних питань держави на органи місцевого самоврядування та громадські організації, які уже здійснюють свою діяльність у соціальній сфері.

Найактивнішими напрямами благодійності є допомога людям, які просять милостиню на вулиці і пожертви для церкви. Найменш активними напрямами благодійності є наркоманія і алкоголізм, освіта та наука, обдарована молодь, розвиток охорони здоров'я, захист навколишнього середовища та будинки престарілих. Недостатньо активними можна назвати наступні напрями: люди, що зазнали репресій, люди з психологічними розладами, дорослі і діти-інваліди, захист прав людини, дитячі будинки, важкі захворювання людства, захист тварин, мистецтво і культура, а також люди, позбавлені волі.

У країнах з ринковою економікою благодійність стала одним з основних засобів вирішення багатьох соціальних проблем. Саме тут благодійність представляє індустрію соціальної допомоги, що стало можливим саме завдяки демократичної організації суспільства.

Список використаних джерел:

1. Ступак Ф.Я. Благодійність та суспільна опіка в Україні (кінець XVIII–початок XX ст.) [Текст] : дис.... д-ра іст. наук : 07.00.01 / Ступак Федір Якович ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. – К., 2010. – 434 с.

2. Клецина А.А., Орлова А.В. Современные социальные исследования благотворительности в России: трактовки и подходы [Електронный ресурс]. – Режим доступа : www.goldenheart.ru/art_14shtml.

3. Факторы развития благотворительной деятельности в России и их социальная эффективность [Електронный ресурс]. – Режим доступа : www.socioguru.ru/sgurus-1027-1.html.

4. Ондрушек Д. Хрестоматия для некоммерческих организаций / Д. Ондрушек и др. – Братислава : Eterna Press, 2003. – 347 с.

5. Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. Энциклопедический словарь. Современная версия / Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон. – М. : ЭКСМО, 2005. – 245 с.

6. Некрасов А.Я. Благотворительность // Социальная энциклопедия / А.Я. Некрасов – М. : МГУ, 2000. – 482 с.

7. Большой энциклопедический словарь. – М. : Республика, 2000. – 1648 с.

8. Сидорина Т.Ю. История и теория социальной политики : [учебное пособие] / Т.Ю. Сидорина – М. : РГГУ, 2012. – 555 с.

9. Дзялошинский И. Благотворительность в постмодернистском обществе [Електронный ресурс]. – Режим доступа : www.dzyalosh.ru/01-comm/statii/dzyalosh.../01-blagotvor-v-postm.doc.

10. Мазніченко І. Благодійність по-українськи-2 [Електронный ресурс]. – Режим доступа : www.ratinggroup.com.ua/ru/products/politic/data/entry/13948.

11. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5073 // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 25. – Ст. 252.

ЗАГОРУЙКО О. Ф.,
здобувач кафедри трудового права
(Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди)

УДК 349.2 «377»(430)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ВІДПОЧИНОК В НІМЕЧЧИНІ

У статті аналізуються особливості правового регулювання права на відпочинок в Німеччині, основні парадокси трудового законодавства Німеччини та питання, які виникають на практиці відносно права на відпустку.

Ключові слова: *зміст права на відпочинок, поняття відпустки, оплата відпустки.*

В статье анализируются особенности правового регулирования права на отдых в Германии, основные парадоксы трудового законодательства Германии и вопросы, которые возникают на практике относительно права на отдых.

Ключевые слова: *содержание права на отдых, понятие отпуска, оплата отпуска.*

The article analyses peculiarities of legal regulation of the right to rest in Germany, the main paradoxes of German labor law and the issues that arise in practice with regard to the right to rest.

Key words: *scope of the right to rest, concept of leave, leave pay.*

Вступ. Трудове законодавство будь-якої держави – це дзеркало, яке відображає становище людини праці в суспільстві, відношення суспільства до людини. Велике значення в цьому аспекті має реальне забезпечення реалізації прав і свобод людини, що є однією з найважливіших ознак демократичної, правової держави. Для досягнення даного результату необхідно визначити пріоритетні завдання діяльності держави і визначити та вдосконалити правові норми, які забезпечують реалізацію громадянами своїх трудових прав, зокрема, права на відпочинок [3].

Постановка завдання. Серед авторів, які звертались до вивчення окремих аспектів досліджуваної мною теми є В.В. Глазіна, Ю.М. Коршунова, Н.Б. Болотіна, В.С. Венедіктовна, І.В. Зуба, О.І. Щебанова, О.І. Процевський, В.С. Стичинський, А.Р. Мацюк. Проте детальної характеристики особливостей правового регулювання права на відпочинок у Німеччині не було отримано, тому на сьогоднішній день ця тема є актуальною та потребує подальшого детального вивчення.

Метою статті є аналіз особливостей правового регулювання права на відпочинок у Німеччині та дослідження основних парадоксів трудового законодавства Німеччини.

Результати дослідження. Цікаве визначення трудової відпустки дає німецьке законодавство. Відпустка (Urlaub) – час дозволеної відсутності працівника на робочому місці, впродовж якого його трудова участь продовжує зараховуватися, начебто він знаходився на робочому місці (Bundesurlaubsgesetz, або BUrlG).

У формальному сенсі відпустка означає наступне: працівника немає, але по балансу його робочого часу виходить, що він продовжує відпрацьовувати робочий час. Ось, скажімо, працівник закінчив чергову зміну і покинув робоче місце. Ясна річ, що час після зміни йому у заробітну плату не зараховується, так як і вихідні дні. А час відпустки – зараховується.

Матеріальним проявом цього «парадоксу» є, наприклад, зарплата, що виплачується в період відпустки. Це принцип «тривалого платежу» (Fortzahlung). Проте він дотримується не в усіх випадках. Адже не усі види відпустки оплачуються.